

Veljko Rus

SOCIALNA DRŽAVA IN DRUŽBA BLAGINJE

(Izdal Inštitut za sociologijo, Založil Domus, Ljubljana, 1990)

Ob najnovejši knjigi Veljka Rusa je mogoče najprej z olajšanjem reči - končno! Končno je mogoče tudi pri nas, kadar je govor o socialni politiki, socialni državi in državi blaginje, vzeti v roke knjigo, v kateri so ti pojmi (in mnogi drugi, ki so povezani z njimi) natančno definirani in medsebojno razmejeni. Takšne knjige dosedaj v slovenskem in jugoslovanskem prostoru nismo imeli.

Drugo, kar je mogoče reči, je to, da se je s knjigo "Socialna država in družba blaginje" slovenska sociologija enakovredno vključila v močan tok, ki je navzoč v evropski sociologiji že najmanj desetletje in ki ga je mogoče označiti kot "sociologijo socialne politike in države blaginje". V prid tej trditvi govori avtorjeva temeljita, celovita in izvirna obravnava izbrane tematike.

Temeljnost avtorjevega načina dela se kaže v vsestranski obravnavi vsakega posameznega problema. V potrditev določene teze navede V. Rus zmeraj argumente več avtorjev. Te potem praviloma sooči s svojimi lastnimi protiarargumenti in s protiarargumenti drugih avtorjev. Na ta način uvede knjiga bralca v "bogastvo" literature o socialni politiki in državi blaginje, ki je nastala v zadnjem desetletju.

Avtorjeva doslednost je razvidna iz strukture knjige - ta sledi strukturi procesa odločanja, vgrajenega v vsako, tudi v socialno politiko. Proces odločanja ima več zaporednih faz. V prvih fazah se socialna politika oblikuje in ta proces obdela avtor v prvih treh delih knjige. Potem ko pojasni izvor, razvoj in predmet socialne politike (I. del) posveti posebno pozornost hierarhiji vrednot oziroma oblikovanju preferenčnih lestvic, na podlagi katerih poteka določanje ciljev socialne politike (II. del knjige). Operacionalizacija ciljev socialne politike oziroma njihova transformacija v socialne programe ter problemi, povezani z administrativno redistribucijo sredstev za realizacijo programov, so obravnavani v III. delu knjige.

Fazam oblikovanja socialne politike sledijo faze njene implementacije. Te faze obravnava avtor v IV. delu knjige. Analizira demografske, ekonomske in socialne razmere in omejitve, v katerih poteka uresničevanje programov, ter organizacijsko okolje, v katerem potekata produkcija in alokacija socialnih storitev.

Fazam implementacije socialne politike sledijo končno faze evalvacije njenih rezultatov ter eventualne korekcije politike - temu posveča avtor zadnja dva dela knjige.

Z razumevanjem socialne politike kot večfaznega procesa preseže avtor stari, normativni, k cilju - sredstvu naravnani pojem politike (kjer mora politika samo izbrati ustrezna sredstvom, pa doseže zastavljene cilje). Takšno razumevanje mu - oziroma nam - namreč omogoča, da identificiramo najmanj tri dejstva:

- Najprej to, da socialno-politične odločitve niso nikoli v funkciji interesov zgolj ene določene skupine ali razreda, temveč se oblikujejo in preoblikujejo glede na probleme interne strukturne koeksistence med državnim/administrativnim in oblastniškim aparatom;

- potem to, da je implementacija socialnih programov na organizacijski ravni, to je na ravni produkcije in alokacije socialnih storitev, medirana z inter- in intraorganizacijskimi interesnimi konflikti;
- in končno to, da je socialna politike zmeraj intervencija države v že strukturirano "socialno polje" in da so njeni rezultati zmeraj odvisni od karakteristik tega "socialnega polja".

Upoštevanje teh dejstev nam omogoča postavitev teze o načelni ambivalenci vsake socialno-politične odločitve - ukrepa. In to tezo mora po mojem mnenju vsebovati izhodišče vsake resne sociološke analize socialne politike.

Posebej zanimiva se mi zdita prvi in zadnji del knjige. Tukaj je avtor najbolj originalen. V kontekstu pojasnjevanja izvora, razvoja in krize socialne politike postavi nasproti različnim aditivnim definicijam genetično definicijo socialne politike, ki vsebuje štiri razvojne faze:

- fazo dobrodelne socialne politike, ki je usmerjena k pomoči revnim;
- fazo zavarovalne socialne politike, ki je usmerjena k zaščiti prebivalstva pred življenjskimi riziki industrijske in urbane družbe; (institucionalni okvir te socialne politike je socialna država);
- fazo blaginjske socialne politike, s katero se poskuša zagotoviti celotnemu prebivalstvu ustrežna kakovost življenja; (institucionalni okvir te socialne politike je država blaginje);
- fazo, ko socialna politika preraste v societalno politiko, s katero se na osnovi distributivne pravičnosti skuša oblikovati egalitarna socialna stratifikacija v celotni družbi; (takšna izenačevalna socialna politika je bila značilna za socialistične družbe).

Ta definicija izraža kumulativno naravo razvoja socialnih politik v zahodnih industrijskih družbah. Vendar pa avtor v nadaljevanju svoje analize zavrne tako izenačevalno kot tudi blaginjsko socialno politiko in se zavzame "za vrnitev" k zavarovalni socialni politiki. Drugače rečeno: za postsocialistične kot tudi za postmoderne družbe izbere V. Rus socialno državo in eksplicitno zavrne državo blaginje. Pri tem se osredotoči na navajanje argumentov proti državi blaginje, nedorečen pa ostane pri diagnosticiranju posledic, ki jih nosi v sebi takšna izbira. Povsem brez odgovora ostane npr. vprašanje, ali bo/jc socialna država, ki predstavlja institucionalni okvir za zavarovalni tip socialne politike, sposobna ohraniti dosežen civilizacijski nivo ne le socialne varnosti (kar je njen legitimizacijski princip), temveč tudi socialne pravičnosti pri oskrbi posameznikov z določenimi socialnimi storitvami (v smislu izenačevanja možnosti, kar je legitimizacijski princip države blaginje).

Skrbno branje celotne knjige (in ne le zadnjega poglavja) nas pripelje do predpostavk, iz katerih izvaja avtor argumente proti državi blaginje oziroma utemeljuje svojo izbiro. Te predpostavke so:

- Predpostavka o tem, da predstavlja realnost države blaginje dediferenciacijo v odnosu med državo in družbo. Država blaginje je prestopila vse meje, s svojim intervencionizmom prodira v najbolj delikatne pore vsakdanjega življenja;
- predpostavka o "roparski naravi" države blaginje. S politično močjo podprti sistemi formalno organiziranih in profesionaliziranih družbenih služb odvzemajo posameznikom in skupinam možnosti in kompetence za reševanje problemov. Te možnosti in kompetence monopolizirajo v svojih rokah profesionalci in birokrati. Možnosti in kompetenc oropani posamezniki postajajo vse bolj odvisni od njih oziroma od njihovih metod in od pomena, ki ga ti pripisujejo njihovim problemom;

in kjer se med avtonomnimi, funkcionalno specifičnimi načini (sektorji) produkcije oziroma posredovanja storitev oblikujejo odnosi vzajemne penetracije. Znotraj njih nastaja novi "welfare mix".

Na osnovi zapsanega je mogoče skleniti, da je knjiga "Socialna država in družba blaginje" zelo dragocen prispevek k "sociologiji socialne politike in države blaginje". Dragocena je knjiga zato, ker se je mogoče iz nje učiti. Še bolj dragocena pa je zato, ker avtor s svojo bogato imaginacijo spodbuja bralca k njegovim lastnim razmislekom in iskanjem. Model socialne politike, ki ga Veljko Rus izbere za postmoderne in postsocialistične družbe, je namreč tako izzivalen, da ob njem ni mogoče ostati "brez besed". To pa je gotovo največ, kar neka knjiga oziroma neki avtor lahko doseže.

Zinka Kolarič